

REKABET KURULU KARARI

Dosya Sayısı : 2002-3-71 (Önaraştırma)

Karar Sayısı : 02-56/699-283

Karar Tarihi : 19.9.2002

A- TOPLANTIYA KATILAN ÜYELER

Başkan : Prof. Dr. Tamer MÜFTÜOĞLU

Üyeler : Dr. Kemal EROL, İsmet CANTÜRK, A. Ersan GÖKMEN,
R. Müfit SONBAY, Kubilay ATASAYAR, Murat GENCER, Mustafa PARLAK,
Prof. Dr. Zühtü AYTAÇ, Rifki ÜNAL

B- RAPORTÖRLER: Burak BÜYÜKKUŞOĞLU, Neşe Nur YAZGAN

C- ŞİKAYET EDEN: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No: 25
06440 Demirtepe/ANKARA

D- HAKKINDA ÖNARAŞTIRMA YAPILANLAR

ALTAB Tütün Ticaret ve Sanayi A.Ş.

10001 Sk. No: 29 Ulukent Menemen/İZMİR

BOROMİK Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş.

1600 Sk. No: 17 35010 Bayraklı/İZMİR

ÇAKIN Tütün Ticaret Ltd. Şti.

1420. Sk. No: 39/A Kahramanlar/İZMİR

DİMON Türk Tütün A.Ş.

10003. Sk. No: 4 Çiğli/İZMİR

GÖKSARAN Tütün Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Ümit Mah. 420/1 Sk. No: 4

35060 Pınarbaşı/ Bornova/İZMİR

ÖZ-EGE Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Kemalpaşa Cad. 415. Sk. No. 3

35060 Pınarbaşı/İZMİR

SARPER Tütün Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Kemalpaşa Cad. No: 38 35060 Pınarbaşı/İZMİR

SOCOTAB Yaprak Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Ankara Asfaltı Ulucak Beldesi Kavşağı No: 184

37175 Kemalpaşa/İZMİR

SPIERER Tütün İhracat Sanayi Ticaret A.Ş.

Atatürk Organize Sanayi Bölgesi 10000 Sk. No: 3

35620 Çiğli/İZMİR

SUNEL Ticaret Türk A.Ş.

Pınar Cad. No: 89 Pınarbaşı/İZMİR

ŞARK Tütün Ticaret ve Sanayi A.Ş.

93. Sk. No: 18 35060 Pınarbaşı/İZMİR

TEZOL Tütün İhracat Dahili Ticaret ve İthalat A.Ş.
1573. Sk. No: 14 Çınarlı/İZMİR
TTL Tütün Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş.
93. Sk. No: 18 35060 Pınarbaşı/İZMİR
TÜRKİYE Tütünleri A.Ş.
93. Sk. No: 18 Pınarbaşı/İZMİR

E- DOSYA KONUSU: Ege Bölgesi yaprak tütün piyasasında alıcı konumunda bulunan 14 adet teşebbüsün bir araya gelerek tütün üreticisi ile yaptıkları sözleşmelerle alım şartlarını ve fiyatlarını birlikte tespit edip uygulamak suretiyle 4054 sayılı Kanun'u ihlal ettikleri iddiasının incelenmesi.

F- İDDİALARIN ÖZETİ: Kurum kayıtlarına 21.6.2002 ve 2746 sayı ile intikal eden şikayet dilekçesinde;

- Tütün alımında bulunan 14 adet teşebbüsün üreticilerle yapmış oldukları sözleşmelerin şekil ve şartlarını tek taraflı ve her biri aynı hükümleri ihtiva eder şekilde müştereken hazırladıkları,
- İlgili teşebbüslerin tütün alım fiyatlarının da aynı olduğu ileri sürülmekte,
- Bu çerçevede ilgili sözleşmelerin geçersiz sayılarak ihlalden önceki durumun geri getirilmesi talep edilmektedir.

G- DOSYA EVRELERİ: Kurum kayıtlarına 21.6.2002 tarih ve 2746 sayı ile giren başvuru üzerine yapılan inceleme sonucu hazırlanan 1.7.2002 tarih ve 2002-3-71/BN-02-B.B. sayılı Bilgi Notu, 11.7.2002 tarih ve 02-43 sayılı Kurul toplantısında görüşülmüş ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un ihlaline ilişkin bir soruşturma açılmasına gerek olup olmadığının belirlenmesi amacıyla, aynı Kanun'un 40/1. maddesi uyarınca önaraştırma yapılmasına karar verilmiştir.

İlgili karar uyarınca düzenlenen 12.9.2002 tarih ve 2002-3-71/ÖA-02-B.B. sayılı Önaraştırma Raporu 16.9.2002 tarih, REK.0.07.00.00/70 sayılı Başkanlık önergesi ile 02-56 sayılı Kurul toplantısında görüşülerek karara bağlanmıştır.

H- RAPORTÖRLERİN GÖRÜŞÜ: İlgili raporda;

- Ege Bölgesi oriental tip tütün alım pazarında faaliyette bulunan 14 adet teşebbüsün bir araya gelmek suretiyle sözleşme hazırlamalarının ve fiyatı oluşturan kriterleri tek tip olarak ortaya koymalarının, sözleşmelerde belirtilen neviyat fiyatlarının nihai fiyatı belirlemede sadece kriter görevi görmesi ve ödemeye esas olan fiyatın firmanın değerlendirme yöntemine, siparişlerinin çeşidine ve eksper görüşüne bağlı olarak teşebbüsler arasında farklılaşması, yıllardır piyasanın Tekel'in denetim ve kontrolünde işleminin üretici ve alıcılarda yaratmış olduğu alışkanlık, destekleme alım ve baş fiyatın açıklanması politikalarının sona erdirilmiş olmasının piyasada oluşturduğu belirsizlik ortamı nedenleriyle ve en önemlisi, mevcut durumda alım pazarında bir rekabet ortamının bulunması ve bu koşullar altında rekabetin ihlal edilmemiş olması,
- Ayrıca teşebbüslerin, alım güçlerini fiyatı baskı altına almak suretiyle üretici aleyhine kullanabilecek olmalarına karşın, alım fiyatlarını baskı altına almadıkları, görece yüksek fiyatlar önerdikleri ve anılan bağlamda rekabetin kısıtlanmaması,

- Sözleşmelerde yer alan hükümlerin teşebbüslerin alım güçlerini kötüye kullanmalarından kaynaklanmaması,
- İlave olarak piyasada düzenleme yapmakla görevli olan Tütün, Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu'nun tütün pazarının dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda oldukça geç bir tarihte atanması nedeniyle Kurul'un piyasaya ilişkin düzenlemeleri yapamamış olduğu ve yoğun şekilde regülasyon gerektiren bir piyasada, henüz regülasyon süreci başlamadan açılacak olan bir soruşturmanın inceleme konusu piyasada rekabetin tesisine yönelik herhangi bir katkısının bu aşamada olamayacağı

gereğesiyle, önaraştırma konusu teşebbüsler hakkında soruşturma açılmasına gerek bulunmadığı, ayrıca konu hakkında Tütün, Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu'nun bilgilendirmesinin uygun olacağı

ifade edilmektedir.

I- İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

I.1. Sektöre İlişkin Bilgiler

4733 sayılı "Tütün, Tütün Mamülleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünün Yeniden Yapılandırılması ile Tütün ve Tütün Mamüllerinin Üretimine, İç ve Dış Alım ve Satımına, 4046 Sayılı Kanunda ve 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un yürürlüğe girdiği 9.1.2002 tarihinden önce tütün üreticisi ile tüccar arasındaki ilişkiler 1177 sayılı "Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu" ile düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun'a göre tütün üretmek isteyen üreticiler, dikim yapacakları alanın yeri ve büyüklüğünün ifade edildiği istek kağıtlarıyla Tekel Genel Müdürlüğü (Tekel)'ne başvurmakta ve Tekel tarafından hazırlanan tütün ekim cüzdanlarında belirtilen alan sınırlaması dahilinde tütün tarımı yapmaktaydılar. Bitkinin kırım, kurutulma ve toplanıp balya haline getirilmesinden sonra alım yapan teşebbüslerin eksperleri üreticilerin tütününü değerlendirmekte ve Tekel'in baş fiyatı açıklamasının ardından bu fiyatı temel alarak üreticiye fiyat teklifinde bulunmaktaydılar. Ekici ile alıcı arasındaki tütün alım satımı Tekel tarafından hazırlanan matbu tek tip alım-satım sözleşmeleri aracılığıyla gerçekleştirilmekteydi. Ancak, tütün ticaretinin doğası gereği, aynı tütünün farklı eksperlerce farklı kalitede değerlendirilmesi sonucunda, teşebbüslerin önerdikleri balya veya mahsül başına fiyat farklılaşmakta ve üretici en yüksek fiyatı öneren tüccara ürününü satma imkanına sahip bulunmaktaydı. Ayrıca her yıl özel sektöre satılmayan tütünler Tekel tarafından destekleme alımları dahilinde satın alınmakta, bu da üreticiye satış garantisi sağlamaktaydı.

4733 sayılı Kanun'un yayımlanması ile birlikte tütün sektöründe sözleşmeli tarım ve açık arttırma usulüyle alım süreci başlamıştır. Anılan Kanun'un 6. maddesinde; tütün alımının sözleşmeli tarım usulüyle yapılacağı, üretilen tütünlerin fiyatlarının, tütün üreticileri ve/veya tüccarlar ile üreticiler ve/veya temsilcileri arasında varılan mutabakata göre belirleneceği ifade edilmektedir. Yazılı sözleşme yapılarak üretilen tütünler dışında kalan tütünler ise, açık arttırma ile satılacaktır. Ayrıca Kanun'un 9. maddesine göre, tütün ve tütün mamüllerinin iç ve dış ticaretinin düzenlenmesi Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından yapılacaktır.

Tütün sektörü için çok yeni olan bu usulde alıcılar kendilerine verilen sipariş miktarlarına göre tütün alacakları alanları belirlemekte ve daha sonra hedeflenen yerlerdeki üreticilerle dikimden önce miktar ve fiyat konusunda anlaşarak sözleşme imzalamaktadırlar. Tekel'in alım garantisinin söz konusu olmadığı bu sistemde dikimden önce sözleşme yapılarak hem üreticiye satış garantisi oluşturmak hem de tütün arz ve talebi arasında, yıllardır süregelen destekleme alımları nedeniyle bozulmuş olan dengeyi sağlamak amaçlanmıştır.

I. 2. İlgili Pazar

I.2.1. İlgili Ürün Pazarı

Türkiye'de yetiştirilen oriental tütünden üretilen sigaralar yurt içinde önemli bir pazar payına sahiptir. Ayrıca anılan tür tütün Amerikan Harmanı olarak nitelenen sigara harmanlarının vazgeçilmez bir unsurudur. Diğer yandan tüm dünyada bilinen kalitesiyle ihraç değeri yüksek bir üründür. Bu bağlamda oriental tütün sınırlı olarak üretilen virginia, burley ve diğer tip tütünlere hem nitelikleri hem amaçları hem de fiyatları bakımından farklılık arz etmektedir. Bu çerçevede ilgili ürün pazarı oriental tip tütün alım pazarı olarak belirlenmiştir.

I.2.2. İlgili Coğrafi Pazarı

Ege Bölgesi iklim koşulları, arazi yapısı ve toprağın verimi nedeniyle dünya çapında ün kazanmış tütünlerin yetiştirildiği bir bölgedir. Dünya sigara üreticilerinin aradığı kalite özelliklerini taşıyan bu tütünlerin ülkemizde oriental tütünün yetiştirildiği Marmara, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu tütünleri ile ikame edilebilirlik oranı oldukça düşüktür. Nitekim Doğu ve Güneydoğu Anadolu tütünleri özel sektör tarafından satın dahi alınmamaktadır. Anılan diğer bölgelerin tütünleri ise teşebbüslerce satın alınsa dahi Ege Bölgesi tütünleriyle aynı kalitede değerlendirilmemekte ve sigara üreticilerinin talepleri doğrultusunda harman oluşturulmasında kullanılmaktadır. Bu çerçevede ilgili coğrafi pazar Ege Bölgesi olarak tespit edilmiştir.

I.3. Taraflar

I.3.1. Altab Tütün Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Altat Tütün Ticaret ve Sanayi A.Ş. 1998 yılında kurulmuş olup ortaklık yapısına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1- Altat Tütün Ticaret ve Sanayi A.Ş. Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI* (%)
Mustafa KEMAL ÖZTÜRK	49.90
Fatma Nuran ATİLLA	49.90
Cemal YILMAZ	0.01
Esmat Gönül AY	0.01
Saniye ÖZTÜRK	0.01

*Yaklaşık değerler

Şirketin yönetim kurulu ise Mustafa KEMAL ÖZTÜRK (Yönetim Kurulu Başkanı), Fatma Nuran ATİLLA, Cemal YILMAZ'dan oluşmaktadır.

I.3.2. Boromik Tütün Sanayi Ve Ticaret A.Ş.

Boromik Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş. 1998 yılında kurulmuş olup, ortaklık yapısı aşağıdaki gibidir.

Tablo 2- Boromik Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş. Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Alexsandros MICHAILIDES	45.0
Ali BOROVALI	8.9
Ayşe BOROVALI	8.9
Selçuk BOROVALI	8.9
Murat BOROVALI	8.9
Anadolu Frana Tütün Tic. A.Ş.	7.2
Borovalı Tarımsal ve Sınai İth. İhr. A.Ş.	7.2
Copfield Business S.A.	5.0

Şirketin yönetim kurulu ise Ali BOROVALI (Yönetim Kurulu Başkanı), Ioannis KOKKALIS, Anadolu Frana Tütün Tic. A.Ş., Selçuk BOROVALI, Alexandros MICHAILIDES, Aristides CHATSIZTEFANOU'dan oluşmaktadır.

I.3.3. Çakın Tütün Ticaret Ltd. Şti.

1982 yılında kurulan Çakın Tütün Ticaret Ltd Şti.'nin ortaklık yapısı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3- Çakın Tütün Ticaret Ltd Şti.'nin Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI* (%)
Mahmut Nedim ÇAKIN (Müdür)	30.0
Ahmet ÇAKLARIN (Müdür)	15.0
İhsan ÇAKIN	15.0
İsmet ÇAKIN (Müdür)	15.0
Ezel YÜKSEL	8.3
Esin UMUR	8.3
Selmin ALTINORDU	8.3

*Yaklaşık değerler

I.3.4. Dimon Türk Tütün A.Ş.

Austro-Türk Tütün A.Ş. olan ticaret ünvanı 1995 yılında Dimon Türk Tütün A.Ş. şeklinde değiştirilen şirketin ortaklık yapısı aşağıda verilmiştir.

Tablo 4- Dimon Türk Tütün A.Ş. Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Intabex Netherlands B.V.	98.8
Arslan Selim YEĞEN	0.3
Haluk ÇAĞATAY	0.3
Hasan Zeki SÜZEN	0.3
Gianna MAAN	0.3

Şirketin yönetim kurulu ise Arie MAAN (Yönetim Kurulu Başkanı), Arslan Selim YEĞEN, Gustav Rudolf STANGAL'dan oluşmaktadır.

I.3.5. Göksaran Tütün Sanayi Ve Ticaret Ltd. Şti.

Göksaran Tütün Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. 1994 yılında kurulmuş olup, ortaklık yapısı aşağıdaki gibidir.

Tablo 5- Göksaran Tütün Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Kazım Kürşat KAVADARLI	75.0
Melike KAVADARLI	24.0
Ömür TAŞAR	1.0

I.3.6. Öz-Ege Tütün Sanayi Ve Ticaret A.Ş.

Öz-Ege Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş. 1996 yılında kurulan şirketin ortaklık yapısı aşağıda verilmiştir.

Tablo 6- Öz-Ege Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş. Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Özgener Tütün Tic. San. A.Ş.	45.0
Ege Tütün Tic. San. A.Ş.	40.0
Rikardo ALİBERTİ	5.0
Giovanni ALİBERTİ	5.0
Mahmut ÖZGENER	4.0
Esin ÖZGENER	1.0

Şirketin yönetim kurulu ise Rikardo ALİBERTİ (Yönetim Kurulu Başkanı), Esin ÖZGENER, Giovanni ALİBERTİ, Mahmut ÖZGENER'den oluşmaktadır.

I.3.7. Sarper Tütün Ticaret Ve Sanayi A.Ş.

1944 yılında kurulan Sarper Tütün Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin ortaklık yapısına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 7- Sarper Tütün Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Bülent Selen SARPER	79.2
Ferit SARPER	8.0
Selin SARPER	8.0
Sezen SARPER	3.0
Saime Filiz SARPER	1.0
Merve SARPER	0.8

Şirketin yönetim kurulu ise Bülent Selen SARPER (Yönetim Kurulu Başkanı), Saime Filiz SARPER, Ferit SARPER'den oluşmaktadır.

I.3.8. Socotab Yaprak Tütün Sanayi Ve Ticaret A.Ş.

Socotab Yaprak Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş. 1998 yılında Universal Yaprak Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş. olan ticaret ünvanını değiştirmek suretiyle kurulmuş olup, şirketin ortaklık yapısı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8- Socotab Yaprak Tütün Sanayi ve Ticaret A.Ş. Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Frana S.A.	99.96
Universal Leaf Tobacco Co. Inc.	0.01
Socotab Leaf Tobacco Co. Inc.	0.01
Southern Processors Co. Inc.	0.01
Durham Warehousing	0.01

Şirketin yönetim kurulu ise A. H. PARKER (Yönetim Kurulu Başkanı), Edvard M. SCHAAF, Robert J. ZALZNECK, David M. MOORE, Larry W. KIDD'den oluşmaktadır.

I.3.9. Spierer Tütün İhracat Sanayi Ticaret A.Ş.

1985 yılında kurulan Spierer Tütün İhracat Sanayi Ticaret A.Ş.'nin ortaklık yapısı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9- Spierer Tütün İhracat Sanayi Ticaret A.Ş.'nin Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Standard Commercial S.A.	99.96
Yusuf Şaul ŞAVUL	0.01
Yuda GAHUN	0.01
Eli YÜKSEK	0.01
Halil Aydın GİRGİN	0.01

Şirketin yönetim kurulu ise, Jürgen W. JOHANSSEN (Yönetim Kurulu Başkanı), Yusuf Şaul ŞAVUL, Halil Aydın GİRGİN'den oluşmaktadır.

I.3.10. Sunel Ticaret Türk A.Ş.

1948 yılında kurulan Sunel Ticaret Türk A.Ş.'nin ortaklık yapısı aşağıda verilmiştir.

Tablo 10- Sunel Ticaret Türk A.Ş. 'nin Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Gürel Endüstri Tarım Ürünleri Paz. ve İhracat A.Ş.	18.1
Gürel Tarım Ürünleri Dış Ticaret A.Ş.	17.0
Can GÜREL	15.0
İlgi F. GÜREL	10.0
Funda GÜREL	7.0
İlter H. GÜREL	6.7
Noyan K. GÜREL	6.0
Kazım İ. GÜREL	6.0
Canan İnci USLUOĞLU	5.1
H. İstemi GÜREL	5.1
İlhan F. GÜREL	4.0

Şirketin yönetim kurulu ise H. İstemi GÜREL (Yönetim Kurulu Başkanı), İlhan GÜREL, Noyan K. GÜREL, İlter GÜREL, İlgi F. GÜREL, Kazım İ. GÜREL'den oluşmaktadır.

I.3.11. Şark Tütün Ticaret Ve Sanayi A.Ş.

Şark Tütün Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş. 1987 yılında kurulmuş olup, ortaklık yapısı aşağıda verilmiştir.

Tablo 11- Şark Tütün Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş. Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI* (%)
Ahmet AKIN UMUR	36.0
Celal Hasan UMUR	24.0
Ömer Celal UMUR	24.0
Esin UMUR	16.0
Mehmet Ali UMUR	0.1

*Yaklaşık değerler

Şirketin yönetim kurulu ise, Ahmet AKIN UMUR (Yönetim Kurulu Başkanı), Celal Hasan UMUR, Ömer Celal UMUR, Esin UMUR'dan oluşmaktadır.

I.3.12. Tezol Tütün, İhracat, Dahili Ticaret Ve İthalat A.Ş.

1969 yılında kurulan Tezol Tütün İhracat, Dahili Ticaret ve İthalat A.Ş.'nin ortaklık yapısı aşağıda verilmiştir.

Tablo 12- Tezol Tütün İhracat, Dahili Ticaret ve İthalat A.Ş.'nin Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI* (%)
Ömer Şükrü TEZOL	20.4
Ayşe Selda Onay (TEZOL)	20.4
Şükrü Erhan TEZOL	14.8
Mehmet Ersin TEZOL	14.8
Turhan TEZOL	10.0
Mine Makbule KUŞÇU	8.3
Müge KUŞÇU	8.3
Nesrin TEZOL	2.1
Erdoğan TEZOL	0.8

*Yaklaşık değerler

Şirketin yönetim kurulu ise Turhan TEZOL(Yönetim Kurulu Başkanı), Şükrü Erhan TEZOL, Mehmet Ersin TEZOL, Erdoğan TEZOL, Ömer Şükrü TEZOL, Nesrin TEZOL'dan oluşmaktadır.

I.3.13. TTL Tütün Sanayi Ve Dış Ticaret A.Ş.

TTL Tütün Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş. 1871 yılında kurulmuş olup, ortaklık yapısına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 13- TTL Tütün Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş. Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Ahmet Akın UMUR	38.0
Celal Hasan UMUR	30.3
Ömer Celal UMUR	30.3
Esin UMUR	1.3
Mehmet Ali UMUR	0.1

Şirketin yönetim kurulu ise Ahmet Akın UMUR (Yönetim Kurulu Başkanı), Celal Hasan UMUR, Ömer Celal UMUR'dan oluşmaktadır.

I.3.14. Türkiye Tütünleri A.Ş.

1950 yılında kurulan Türkiye Tütünleri A.Ş., Şark Tütün Tic. ve San. A.Ş. ve TTL Tütün San. ve Dış Tic. A.Ş. ile aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer almaktadır. Şirketin ortaklık yapısı aşağıdaki gibidir.

Tablo 14- Türkiye Tütünleri A.Ş. Ortaklık Yapısı

HİSSEDARLAR	HİSSE ORANLARI (%)
Ahmet Akın UMUR	10.0
Celal Hasan UMUR	27.0
Ömer Celal UMUR	21.0
Esin UMUR	10.0
Ezel YÜKSEL	10.0
Selmin ALTINORDU	10.0
Zeynep ALTINORDU	5.0
Ayşe YÜKSEL	5.0
İhsan ÇAKIN	2.0

Şirketin yönetim kurulu ise Ahmet Akın UMUR (Yönetim Kurulu Başkanı), Celal Hasan UMUR, Ömer Celal UMUR, İhsan ÇAKIN'dan oluşmaktadır.

I.3.15. Ege Tütün İhracatçıları Birliği

Türkiye'de faaliyet gösteren İhracatçıları Birlikleri 5.8.1993 tarih 21659 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 93-4614 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nda değişiklik yapan 18.10.2000 tarih ve 24204 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2000-1301 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre faaliyet göstermektedir. Ege İhracatçı Birliği de diğer İhracatçı Birlikleri gibi anılan mevzuata tabidir. Birlik aynı konuda faaliyet gösteren tarım ile ilgili sektörlerde son iki takvim yılında toplam 500.bin ABD Doları tutarında ihracat yapan en az 50 ihracatçının asgari 25 milyon ABD Doları veya sanayi ile ilgili sektörlerde son iki takvim yılında toplam bir milyon ABD Doları tutarında ihracat yapan en az 50 ihracatçının asgari 50 milyon ABD Doları tutarında ihracat gerçekleştirdiğinin gümrük beyannameleri ile teşvik edilmesi kaydıyla yapacakları başvuruya istinaden Müsteşarlığın teklifi üzerine ilgili Bakanlık onayı ile kurulur. İhracatçıların çalışma koşullarına giren birliklere üye olmaları zorunlu olup, aynı konuda birden fazla birlik bulunması halinde ihracatçıları bunlardan sadece birine üye olabileceklerdir. Birlik yönetim kurulu ise genel kurul tarafından seçilen dokuz üye ile genel sekreterden oluşur. Ege İhracatçıları Birliği bünyesinde deri, tekstil, hazır giyim, maden, zeytinyağı gibi çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 12 adet ihracatçı birliği yer almakta olup Tütün İhracatçıları Birliği de anılan Birlik bünyesinde yer almaktadır.

Ege Tütün İhracatçıları Yönetim Kurulu Üyeleri aşağıda sunulmuştur.

Tablo 15- Ege Tütün İhracatçıları Yönetim Kurulu Üyeleri

FİRMA	TEMSİLCİSİ	BİRLİKTEKİ GÖREVİ
Öz-Ege Tütün	Mahmut ÖZGENER	Yönetim Kurulu Başkanı
Türkiye Tütünleri	Ömer UMUR	Yönetim Kurulu Başkan V.

Dimon Türk Tütün	Arie MAAN	Yönetim Kurulu Üyesi
Sarper Tütün	Bülent SARPER	Yönetim Kurulu Üyesi
Socotab	Cengiz EMEK	Yönetim Kurulu Üyesi
Tezol Tütün	Ersin TEZOL	Yönetim Kurulu Üyesi
Sunel Tütün	Noyan GÜREL	Yönetim Kurulu Üyesi
Borovalı Tarımsal	Ali BOROVALI	Yönetim Kurulu Üyesi
Tekel	Tokyar ERHAN	Yönetim Kurulu Üyesi

I.3.16. Ege Tütüncüler Derneği

1950 yılında Türk tütüncülüğünü yurt dışında temsil etmek ve Türk tütününün kalite standardını artırmak amacıyla uyarıcı ve eğitici girişimlerde bulunmak üzere kurulmuş olan Dernek'in yapılan incelemelerde işlevsel özelliğinin bulunmadığı ve teşebbüslerin Dernek Tüzüğü'nde yer alan faaliyetleri Tütün İhracatçıları Birliği vasıtasıyla yaptıkları anlaşılmıştır.

I.4. Yapılan Tespitler ve Hukuki Değerlendirme

Yapılan yerinde incelemelerde, görece dar bir çevrede faaliyet gösteren firma yetkililerinin birbirleriyle yoğun bir iletişim içinde olduğu görülmüş, anılan iletişimin sözleşmelerin hazırlanması aşamasında da yaşandığı anlaşılmıştır. Sözleşmelerin hazırlanması ile ilgili olarak haklarında önaraştırma yapılan şirket yetkilileri ile görüşülmüş ve bu görüşmelerde;

- 4733 sayılı Kanun'a göre de tütün alımlarının sözleşme veya açık artırma usulü ile sınırlı tutulması, 2002 yılının bir geçiş senesi olması ve ilk defa böyle bir yöntem izlenmesi sebebiyle Tütün İhracatçıları Birliği'nin üyeleri tarafından bir sözleşme örneği hazırlandığı,
- Önceki yıllarda, Tekel tarafından hazırlanan ve tütün alım satımında tüm firmalar tarafından kullanılan tek tip bir sözleşme olmasının Tütün İhracatçıları Birliği üyelerini, çiftçilerin daha rahat anlayabileceği ve alışık olduğu tek tip sözleşme kullanmaya yönelttiği,
- ancak fiyatların hiç konuşulmadığı,
- sözleşmelerde fiyatların aynı olmasının önceki yıllara benzer şekilde herhangi bir firmanın fiyatı belirlemesi ve diğer firmaların da bu firmayı takip etmesinden kaynaklandığı,
- sözleşme yapılmasının tercih edilmesinin nedeninin ise iki yıldır devlet tarafından verilen fiyattan memnun olmayan üreticinin bu belirsizlik ortamında üretim yapmama olasılığını ortadan kaldırmak olduğu,
- Tütün İhracatçıları Birliği üyelerinin üreticilere "bu sözleşmeleri imzalamazsanız bu seneki mahsulünüzü satın almamız" yönünde bir tehditle sözleşme imzalatmadığı, bu iddiaların gerçek dışı olduğu, ürünü almadan ve devlet fiyatı açıklamadan önce yaklaşık olarak ürün bedelinin %40'ının çiftçilere avans olarak verildiği,
- tütünün her nevinde dahi farklı kaliteleri olacağından ve bazen teşebbüsler çiftçiden ürüne yönelik farklı taleplerde bulunabileceğinden (kıрма, ilaç vs), sağlıklı alım yapılabilmesi için bir çiftçinin yalnız bir alıcıyla sözleşme yapmasının önemli olduğu ve bu sözleşmelerin kısa sürede hazırlanma zorunluluğu olduğu ayrıca geçiş döneminde bulunulduğunun göz önüne alınması gerektiği

ifade edilmiştir.

I.4.1. Tütün Neviyat Tayini ve Fiyatlandırma

Nevi; tütünün kalitesini belirten bir ifade olup, önaraştırma konusu sözleşmelerde tütün taşıdığı özelliklere göre beş farklı “neviyata” ayrılmıştır.

Ege Bölgesi oriental tip tütünler alım pazarında herhangi bir rekabet ihlalinin bulunup bulunmadığının tespit edilebilmesi için öncelikle bir tarım ürünü olarak tütünün nasıl fiyatlandırıldığına ortaya konulması gerekmektedir. Bu bağlamda tütün ticaretinin balya ve mahsul üzerinden gerçekleştiği ve teşebbüslerin birbirlerinden farklı fiyatlandırma yöntemlerinin olduğu belirtilmelidir. Nitekim bazı firmalar tütünü balya içerisinde bulunan neviyat oranına göre fiyatlandırırken bazı teşebbüsler her balyada bulunan ağırlıklı tütün nevine göre balyaya bir neviyat vermektedirler. Diğer bir grup teşebbüs ise mahsulde bulunan ağırlıklı tütün nevine göre mahsule bir neviyat vermektedirler. Dolayısıyla çeşitli alım usullerinin olduğu pazarda farklı alım fiyatlarının oluşması muhtemeldir. Kaldı ki tütün değerlendirilmesinde her ne kadar bir takım objektif kriterler olsa da, eksperin bakış açısı, incelediği tütün yaprağı (eksperin her balyadaki her yaprak tütünü incelemesi mümkün olmamaktadır), renk, ışık, koku, firma siparişleri gibi tütünün firma tarafından fiyatlandırılmasında rol oynayan sübjektif kriterler bulunmaktadır. Sayılan bu unsurların bir araya gelmesiyle de farklı tütün alım fiyatları oluşmaktadır. Nitekim üreticiler de yıllardır tütünlerini, en yüksek fiyatı öneren teşebbüse satmaktadırlar. Farklı alım fiyatlarının olması firmalar arasındaki rekabeti göstermektedir. Anılan rekabet ortamının, Tekel tarafından baş fiyatın açıklandığı ve destekleme alımların yapıldığı pazarda olması önem taşımaktadır.

I.4.2. 4733 Sayılı Kanun Öncesi Tütün Alım Piyasası

4733 sayılı Kanun'un yürürlüğe giriş tarihinden önce Tekel Türkiye’de üretilen tütünün ekonomik değeri düşük olan Doğu ve Güneydoğu tütünleri dahil tamamını her yıl açıklamış olduğu fiyattan satın almıştır. Bu bağlamda tüccar tarafından satın alınmayan tütünlerin Tekel tarafından satın alınması nedeniyle üreticinin bir satış garantisi olmuştur.

Anılan alım garantisine karşın tütün üretiminin azalması, tütün alımı yapan teşebbüslerin sayıca azalmasını da gündeme getirmiş ve 1960’lı yıllarda 40 civarında olan teşebbüs sayısı yıllar itibariyle 16’ya kadar düşmüştür. Bu çerçevede tütün tarımının diğer ürünlerle kıyaslandığında daha zor bir uğraş olması, tütünün her aşamasında emek isteyen ve tüm aile fertlerince mesai harcanan bir ürün olması sebebiyle üretim yıllar itibariyle azalmış ve imkan sahibi çiftçiler diğer ürünlere yönelmişlerdir. Ayrıca destekleme alım politikası neticesinde Tekel’in stoklarında biriken tütünler (kaliteli Ege tütünü dahil) piyasa fiyatının altında satılabilmektedir. Diğer yandan tütüne uygulanan ekim kotası ve hükümet tarafından açıklanan baş fiyatların son yıllarda ekiciyi memnun etmemesi, ekicileri alternatif ürünlere yöneltmiştir. Ayrıca sigara sektöründe yaşanan birleşme/devralmalar ve devlet tütün tekellerinin özelleştirilmesi sonucunda söz konusu kuruluşların mevcut büyük teşebbüslerce devralınması dünya üzerinde sigara üreticisi firma sayısının azalması sonucunu doğurmuştur. Öte yandan özellikle gelişmiş ülkelerde yürütülen sigara karşıtı faaliyetler sigara üreticileri üzerindeki baskıyı artırmış ve tütüne yönelik denetimler çoğalmış, bu nedenle sigara üreticileri tütün satın alırken oldukça dikkatli davranmaya başlamıştır. Özellikle tarım ilaçları konusunda hassasiyet gösteren

alıcılar, yaptıkları denetim sonrasında ürünlerde, belirledikleri üst sınırı aşan miktarda ilaç kalıntısına rastlamaları halinde anılan teşebbüsten ürün satın almamaktadırlar. Son olarak bazı küçük ölçekli teşebbüslerin yalnızca tek bir alıcıya satış yapması firmaların tek bir firmaya bağlı olması sonucunu doğurmuş, bu da teşebbüslerin ticari faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Geçmiş yıllarda Tekel baş fiyat olarak adlandırılan 1. nevi tütününü satın alacağı fiyatı ilan etmekte diğer nevi tütünlerin fiyatlarını randıman hesabına göre belirlemektedir. Bu fiyatlandırma sisteminde 1. nevi tütünlerin randımanı "80", 2. nevi tütünlerin randımanı "80-65" arası, 3. nevi tütünlerin randımanı "65-40", 4. ve sonrası kalite tütünlerin randımanı da "40-0" arası olarak tespit edilmekte ve Tekel baş fiyatla doğru orantı kurmak suretiyle satın alacağı diğer kalite tütünlerin neviyat fiyatını belirlemektedir. Geçmiş yıllarda çiftçinin ekimi yapılan tütününü Tekel ve özel teşebbüslere göstermesinden ve Tekel'in baş fiyatı açıklamasının ardından açılan piyasada tüccar alımlarını yapar ve tüccar tarafından satın alınmayan tütünün tamamı destekleme alım kapsamında Tekel tarafından satın alınır. Dolayısıyla tüccar tarafından satın alınmayan tütünün Tekel tarafından satın alınması üreticinin ürününü satması açısından bir garanti sağlamasına karşın, zaman içinde azalan tütün üretimi bu sektördeki birtakım olumsuzluklara işaret etmektedir. Nitekim 1980'li ve 1990'lı yılların başında kimi zaman teşebbüslerce satın alınan tütünün fiyatı baş fiyatın üzerine çıkmış olmasına karşın son yıllarda artan Tekel stokları ve yukarıda sıralanan nedenlerden ötürü özel firmalarca önerilen fiyat Tekel baş fiyatının üzerine çıkmamaktadır.

1.4.3. 4733 Sayılı Kanun Sonrası Tütün Alım Piyasası

4733 sayılı Kanun'un kabul edilmesi ile birlikte, tütün alımlarının sözleşmeli tarım veya açık arttırma usulüyle yapılması öngörülmüş olup, Kanun'un 6. maddesi tütün alımlarını düzenlemektedir. Sözleşmeli tarım esasında üretilen tütünlerin fiyatları, tütün mamulleri üreticileri ve/veya tüccarlar ile üreticiler ve/veya temsilcileri arasında varılan mutabakata göre belirlenecektir. Yazılı sözleşme yapılarak üretilen tütünler dışında kalan tütünler ise açık arttırma merkezlerinde açık arttırma yöntemiyle, satışa konu tütüne en yüksek fiyatı veren alıcı tarafından satın alınacaktır.

4733 sayılı Kanun ile Tekel tarafından uygulanan piyasadaki aktörlerce alışılmış ve benimsenmiş baş fiyat açıklanması ve destekleme alım usullerine dayanan sistem sona erdirilmiş, bu durum ise sektördeki belirsizlik ortamını artırmıştır. Diğer yandan ilgili Kanun, tütün bitkisinin üretim özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, oldukça geç bir tarih olan 9.1.2002'de yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda Şubat ayında ekim hazırlıklarına başlanan üründe teşebbüslerin yaklaşık olarak Kanun'un yürürlük tarihinden itibaren bir ay içerisinde sözleşme imzalamaları gerekmektedir. Ayrıca anılan Kanun'la en geç 3 ay içinde kurulması ve yayımlayacağı yönetmeliklerle üretici tütünlerinin sözleşme esasıyla alınıp satılmasına ilişkin düzenleme yapması öngörülen "*Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu*"nun ancak Temmuz ayında atanmış olması, söz konusu belirsizlik ortamını daha da artırmıştır.

I.4.4. Sözleşme Hükümlerinin 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu ve 23 Temmuz 1975 tarih ve 15179 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Tüzüğü Açısından İncelenmesi

1177 sayılı Kanun'un 4. maddesi Bakanlıklar arası Tütün Kurulu'nu gerekli görülen alanlarda üretim miktarını belli oranda azaltacak tedbirleri almakla yetkili kılmıştır. İlgili Kanun'un 15. maddesinin son fıkrasında da "*Ekiciler istek kağıtlarına göre tütün ekim cüzdanlarında kaydedilen alandan fazla tütün dikemezler.*" ibaresi yer almaktadır. Dolayısıyla sözleşmelerde bulunan ve üretici aleyhine olduğu iddia edilebilecek olan, ekicinin belirtilen alan dışında üretim yapamaması hükmü yeni sistemle getirilen bir zorunluluk olmayıp, önceki sistemde de Tekel'in arz talep dengesinin sağlanması açısından gerekli görülen alanlarda üretim miktarını azaltabilmesi için ihtiyaç duyduğu bir hükümdür. Öte yandan tütün, ekimi yapılan toprağa göre kalitesi değişen bir ürün olması sebebiyle alıcının, üreticinin tütün ekimi yaptığı tarlayı bilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla anılan duruma ilişkin bir hükmün sözleşmede belirtilmesinin, tütün bitkisinin sözleşmeli olarak yetiştirildiği koşullarda gerekli olduğu kanaatine varılmıştır.

1177 sayılı Kanun'un 16. maddesinde üreticilere kırımdan önce tütünleri tütün dikimine yetkili olanlara devretme imkanı tanınmıştır. Ancak yeni sözleşmenin "Genel Hususlar" başlıklı kısmında, üreticinin hiçbir şekilde ilgili sözleşmeyi devretmeyeceği garanti altına alınmıştır. Bu maddenin değerlendirilmesinde tütün yetiştiriciliğinin yoğun tecrübe ve emek isteyen bir uğraş olması ve firmaların kendilerince bilinen çiftçilerle çalışmak istemeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca sözleşmeli tarımda teşebbüslerin sözleşmeyi ürünü henüz görmeden imzaladıkları da dikkate alınmalıdır. Bu bilgiler ışığında sözleşmelerin bir başka üreticiye devredilmesi hususunda sözleşmede yer alan engelleyici hükmün kısıtlayıcı bir hüküm olarak nitelendirilmemesi gerekmektedir.

İlgili Kanun'un 22. maddesiyle alıcı firmaya, ekicinin satılan tütünlerin devir işlemi için gerekli hazırlıkları tamamladığını kendisine bildirdiği tarihten başlayarak on gün içinde, mahsul bedelinin ödenmesi ve tütünün teslim alınması zorunluluğu getirilmişti. Geçerli bir sebep olmaksızın ödemedi veya teslim almaktan kaçınan teşebbüs yazılı tahkim yoluyla teslim almaya ve ödemeye zorlanabilmekte ve ekici istediği takdirde hakem kurulu satış tutarının yarısına kadar da tazminat alınmasına karar verebilmekteydi. Yeni sözleşmelerde ise teslimden itibaren 10 gün içinde ödeme yapılacağı belirtilmekte, ancak ödemenin gerçekleşmediği haller için tazminat öngörülmemektedir. Firma temsilcileri yapılan görüşmelerde bunun bir eksiklik olduğunu ve gelecek sene sözleşmelere tazminat hükmünün eklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Anılan Kanun'un 49. maddesinin son fıkrasında su baskını sel ve yangın gibi felaket durumlarında zarara uğrayan tütün miktarının ekicinin tütün ekim cüzdanında belirtilen ve Tekel'e karşı yaprak tütün borcunu teşkil eden miktardan düşüleceği belirtilmekte ve böyle durumlarda ekicinin hiç bir sorumluluğu bulunmadığı garanti altına alınmaktadır. İlgili sözleşmede ise "*Tütün yetiştirme sorumluluğu, doğal afet ve hava koşulları ile ilgili tüm riskler Satıcı'ya aittir.*" denilmektedir. Burada yıllardır doğal afete karşı Tekel güvencesinde üretim yapan üreticinin Tekel'in piyasadaki konumunu yitirmesiyle güvencesiz kaldığı söylenebilecektir. Bu konuda önceki

mevzuat yürürlükteyken de risk almayan alıcının herhangi bir yasal zorunluluğu da olmadığı dikkate alındığında, doğal afetlere yönelik olarak üreticinin zararını karşılaması beklenmemelidir. Nitekim Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Sözleşmeli Tarımsal Ürün Yetiştiriciliği ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ'in 4. maddesinde belirtilen ve "*Tarımsal Sözleşmelerde Bulunması Gerekli Hususlar*" başlıklı bölümün "n" bendinde alıcı ile üreticinin doğal afet ile işletmede meydana gelen teknik arıza ve iflas gibi zorlayıcı sebeplerin bulunduğu durumlarda birbirlerinden tazminat talep etmeyeceklerine ilişkin hüküm yer almakta olup, ilgili sözleşmelerde de tazminat talebine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu hükmün anılan Yönetmelik'te belirtilen şarta uygun olduğu düşünülmektedir. Ancak diğer yandan tütünün bir doğal afete uğraması ve değerini yitirmesi durumunda birçok üretici için tek geçim kaynağı olan ürüne, geçmişte Tekel tarafından verilen garanti benzeri bir uygulamaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu çerçevede Tütün Kurulu'nun yapacağı düzenlemeyle, ürüne doğal afet halinde getirilecek sigorta benzeri bir koruma vasıtasıyla muhtemel ekici mağduriyetinin önlenebileceği düşünülmektedir.

1177 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, Tekel'in tütün alımlarının başlayacağı tarihi açıklamasından sonra teşebbüsler üreticilerle teslim tarihinin mutabakat sonucu belirlendiği kontratlar imzalamaktaydılar. Ancak, mevcut sözleşmelerde teslim tarihi alıcı tarafından hazırlanacak program dahilinde en geç 30 Nisan olarak belirlenmiştir.

1177 sayılı Kanun'da, Tekel'in izninin alınması kaydıyla tütünün alıcı ambarına üretici tarafından teslim edilmesi gerekmektedir. Ancak 30 kilometrelik bir mesafe içerisinde uygun bir ambarın bulunmadığı durumlarda üreticilerin kendilerine yakın bir ambara ürünlerini getirebilme olanakları bulunmaktaydı. Sözleşmenin teslimle ilgili hükmü ise, üreticiyi alıcının üretim merkezinin bulunduğu vilayet sınırları içinde bir tessellüm yerine ürününü teslim etmek durumunda bırakmaktadır. Teşebbüslerle yapılan görüşmelerde hemen hemen bütün firmalarca bu seneki uygulamanın geçmiş yıllara kıyasla bir farklılık içermeyeceği ve her üreticinin yıllardır alışık olduğu kendine en yakın ambara tütününü getireceği ifade edilmiştir.

Diğer bir şikayet konusu olan üreticinin sözleşme yaptıktan sonra tütünü üçüncü kişiye satamaması, sözleşmeli tarımın bir gereğidir. Nitekim siparişlerini yerine getirmek için sözleşme imzalayan teşebbüslerin, dönem sonunda üreticinin tütünü üçüncü kişilere satması ve planladığı alım miktarına ulaşamaması durumunda, siparişlerini yerine getirememeye ve müşterilerini kaybetme ihtimali ile karşı karşıya kalması muhtemeldir. Dolayısıyla sözleşmede yer alan cezai tazminatın bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şikayet konusu sözleşmelerde teşebbüsler üreticilerden her el tütünün ayrı olarak kırılmasını ve ayrı olarak balyalanmasını talep etmişler, aksi koşulda balya içerisinde bulunan en düşük neviyattaki tütüne göre tüm balyanın işlem göreceğini ya da tekrar balyalama yaptırılacağını belirtmişlerdir. Burada hemen belirtilmelidir ki, her el tütünün işlendiği üretim hattı birbirinden farklıdır. Dolayısıyla farklı el tütünlerin aynı balyada yer alması durumunda üretim sürecinde bunların ayrıştırılmasında zaman kaybedileceğinden, anılan hükmün üretimden kaynaklanan bir zorunluluk olarak sözleşmelerde yer aldığı kanaatine varılmıştır.

Şikayet konuları arasında bulunan bir üreticinin birden fazla alıcı ile çalışmaması hususunun ise sözleşmeli tütün tarımının doğası gereği olduğu anlaşılmıştır.

Yeni sözleşmelerde üretim ve balyalamada üreticiye, alıcının getireceği her tür koşula uyma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu, üretici aleyhine olan bir madde olarak algılanabilirse de tütün yetiştiriciliğinin doğası gereği hem üretim hem de diğer aşamalarda belli noktalara özen gösterilmesi gerekmektedir. Geçmişte tütün Tekel denetiminde yetiştirilmekte ve asgari kalite standartlarına ulaşılması için gerekli kontroller Tekel tarafından yapılmaktaydı. Kanun değişikliğinden sonra ürünü görmeden sözleşme imzalayan tüccarın ihtiyaç duyduğu kalitede tütün satılabilmesi için üretimin her aşamasında kendi açısından sorumluluk taşıması gerekmektedir. Buna yönelik olarak ekicinin, alıcılarca talep edilen koşulları yerine getirmesi sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesi için zorunlu bir unsur olup, anılan durumun arz güvenliğinin sağlanması olarak görülmesi de mümkündür.

I.4.5. Manisa Ziraat Odası'nca Alıcı Teşebbüslere Önerilen Sözleşme

Şikayet makamınca sözleşme hazırlık aşamasında İhracatçılar Birliği üyelerine önerilen “Yaprak Tütün Üretim ve Alım-Satım Sözleşmesi”nin İhracatçılar Birliği tarafından hazırlanan sözleşmenin aksine üretici aleyhine bir durum yaratmadığı iddia edilmektedir. Söz konusu sözleşmede yer alan ve mevcut sözleşmeyle uyumlu olmayan hususlar aşağıda sıralanmıştır:

İlk olarak, üreticiye, sözleşmede belirtilen alan dışında üreteceği tütünler için başka alıcılarla sözleşme yapma imkanı getirilmektedir. Böylece üreticinin ikinci tarlasındaki tütün için başka bir teşebbüsle çalışma şansı olabilmektedir. İkinci olarak, alım-satım konu tütünün, üretimin gerçekleştiği ilçe sınırları içerisinde alıcının göstereceği merkeze teslim edilmesi hükmü getirilmiştir. Üçüncü olarak, ekimden teslim kadar olan sürede gerçekleşecek her tür masraf için alıcı ve satıcı sözleşmenin “Özel Hükümler” kısmında belirtilmesi koşuluyla serbestçe karar alabilmektedirler. Dördüncü olarak, mevcut sözleşmelerin aksine, balyanın neviyat değerlendirilmesi bir balya içinde bulunan en düşük neviyattaki tütüne göre değil, ekseriyet nevine göre yapılmaktadır. Bir başka farklı unsur, teslim tarihinin 1 Mart olarak belirtilmesidir. Nihayet teslim tarihinden itibaren 10 gün içinde alıcı tarafından ödeme yapılmaması durumunda alıcı teşebbüse cezai tazminat getirilmesi öngörülmektedir.

Dosya mevcudu bilgi ve belgeden; gerek önaraştırmaya muhatap teşebbüslerle, gerek şikayetçi tarafla gerekse de Tütün Ekserleri Derneği Başkanı ile yapılan görüşmelerde üreticilerin sözleşmeleri kısa sürede imzaladıkları anlaşılmıştır. Nitekim firmalarca çok daha uzun sürelerde imzalanacağı tahmin edilen sözleşmelerin kısa sürelerde tamamlanması, üretici üzerinde Rekabet Hukuku bağlamında alım gücünden kaynaklanan bir baskı unsuru yaratılmadığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak şikayet makamına göre; sözleşmelerin hızlı bir şekilde imzalanmasının nedeni üreticinin sözleşmeyi okumadan yalnızca yazılı olan fiyatı dikkate alması ve fiyatın da geçmiş yıllara kıyasla iyi olmasıdır. Ayrıca, üreticinin, bu sözleşmelerin imzalanmaması durumunda geçmiş yılın (2000 senesinde ekilen ve 2001 yılında teşebbüslerce satın alınan) tütününün satın alınmayacağı veya avans ödemesinden sonra kalan bedelin geç ödeneceği yönünde

teşebbüslerce tehdit edildiği ve sözleşmelerin bu yolla imzalandığı şikayetçi tarafından iddia edilmiştir. Dosya mevcudu bilgi ve belgeden; şirket yetkilileriyle yapılan görüşmelerden bu doğrultuda bir politikaları olamayacağı, ekici ile tüccar arasında karşılıklı bağımlılık temelinde varolan bir ilişki olduğunun belirtildiği, ayrıca ürün bedellerinin yaklaşık olarak %40'ının avans olarak Aralık ayından itibaren birçok firma tarafından ödendiğinin ifade edildiği anlaşılmaktadır. Kaldı ki; üreticinin firmalar tarafından anılan şekilde tehdit edilmesi durumunda çiftçinin bir sonraki sene tütün ekemeyebileceği de açıklanmıştır. Son uygulaması bu yıl yapılan tütünde destekleme alım politikası neticesinde üreticinin özel teşebbüslerce verilen fiyattan veya öne sürülen şartlardan hoşnut olmaması durumunda ürününü Tekel'e satması olasılık dahilindeydi. Bu koşullar altında ise, üreticiler tütün satın alamama durumuyla karşı karşıya kalabileceklerdi. Yukarıda belirtilen "Tekel kontratı"nda yer alan maddeye göre, "Alıcı tüccar tarafından satın alınan tütünlerin, üretici ambarından alınarak kendi ambarına nakledilebilmesi için tüccarın ekiciden satın aldığı tütünün bedelini tamamen ödediğine dair ilgili ekiciden alacağı ibranameyi Tekel İdaresine ibraz etmesi şarttır." Dolayısıyla bu unsurların değerlendirilmesiyle yukarıda belirtilen şekilde tehdide dayanan bir şirket politikasının rasyonel olmayacağı görülmektedir.

I.4.6. Diğer Hususlar

Şikayet konusu sözleşmeler üzerinde yapılan incelemelerde sözleşmelerde önceden yürürlükte olan mevzuattan kaynaklanan bazı hükümlerin bulunduğu görülmektedir. Ancak sözleşme maddelerinin bütünüyle söz konusu düzenlemelerden alındığına yönelik iddialar gerçeği yansıtmamaktadır. Bununla birlikte yukarıda yer verilen bir takım sözleşme maddelerinin ise, tütün bitkisi özelinde, sözleşmeli tarım yapılmasından kaynaklanan ve sözleşmede yer alması gereken hükümlerden olduğu anlaşılmıştır. Bu çerçevede sözleşme hükümlerinin Rekabet Hukuku kapsamında incelenmesi durumunda, değerlendirilmesi gereken husus teşebbüslerin bir araya gelmek ve alım güçlerini kullanmak, dolayısıyla rekabeti ihlal etmek suretiyle sözleşme hükümlerini zorla üreticilere uygulatıp uygulamadığı noktasıdır. Bu bağlamda sözleşme hükümleri üzerinde yapılan incelemede, yukarıda ayrıntılarıyla izah edildiği gibi, teşebbüslerin alım güçlerini kötüye kullanmadıkları yönünde kanaat oluşmaktadır. Nitekim sözleşmeyi tek taraflı ve karşılarında herhangi bir dengeleyici güç olmadan hazırlayan teşebbüslerin, alım güçlerini kötüye kullanma niyetlerinin olması durumunda ilgili metinde sözleşmenin 8. maddesinin "h" bendine yer vermeyecekleri düşünülmektedir. Anılan bentte satıcının, alıcının teknik elemanlarınca tespit edilen neviyatı ve kaliteyi kabul etmemesi durumunda biri Tütün Kurumu, Ege Tütün İhracatçıları Birliği ve ekici tarafından gösterilecek birer kişiden oluşturulacak Komisyon aracılığıyla anlaşmazlığın neticeleneceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla objektif kriterler taşıyan bu hükmün sözleşmede bulunması alıcının alım gücünü üretici aleyhine kullanma niyetinde olmadığını göstermektedir.

Alım gücünün kullanılabilmesi en önemli husus olan fiyat konusunda ise anılan teşebbüslerin fiyatı baskı altına almak gibi bir eğilimleri olmadığı görülmüştür.

Bu çerçevede Ege Tütün İhracatçıları Birliği altında örgütlenmiş olan teşebbüslerin sözleşmeli tarım hakkında bilgi toplamaya çalıştıkları ve zaten tek tip

kontrata üreticinin karşısına yine tek tip bir sözleşme ile çıkmaya çalıştıkları yapılan incelemelerde anlaşılmıştır. Nitekim önaraştırma tarafı teşebbüslerin üreticilerle yapmış oldukları sözleşmelere bakıldığı takdirde sözleşmelerin tek tip olduğu ve aynı hükümleri içerdiği görülmektedir. Söz konusu sözleşme şartları incelendiğinde bu hükümlerin bir kısmının Tekel mevzuatından kaynaklandığı, ancak diğer bir kısmının ise anılan mevzuatta bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Her ne kadar 4733 sayılı Kanun Tütün, Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu'na sözleşmeli tarıma ilişkin düzenleme yapma yetkisi tanımış olsa da Rekabet Hukuku çerçevesinde anılan durum teşebbüslerin biraraya gelerek alım yaptıkları ekicilere monopson gücü uygulamak suretiyle onlara bir takım sözleşme hükümlerinin zorla kabul ettirip ettirmedikleri bağlamında değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda 4733 sayılı Kanun öncesinde yürürlükteki mevzuat olan 1177 sayılı Kanun ve 23.7.1975 tarih, 15179 sayılı Tütün Tekeli Tüzüğü, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Sözleşmeli Tarımsal Ürün Yetiştiriciliği ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ ve şikayetçi tarafça teşebbüslere önerilmiş olan sözleşme metni incelenmiş ve firmaların üreticilere alım gücünden kaynaklanan bir tahakküm kurmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer yandan bir başka şikayet konusu olan teşebbüslerin tütün alım fiyatları üzerinde anlaştıkları hususu da değerlendirilmiştir. Burada belirtilmesi gereken nokta tütün ticaretinin balya ve mahsul aracılığıyla gerçekleşmesi nedeniyle üzerinde anlaşıldığı iddia edilen fiyatların tütün alım fiyatları olmayıp alım fiyatını oluşturan kriter olmasıdır. Bu çerçevede söz konusu ayırımın 4054 sayılı Kanun çerçevesinde bir önemi bulunmamaktadır. Şöyle ki ilgili Kanun'un 4. maddesinin (a) bendinde alım fiyatının tespitinin yanısıra fiyatı oluşturan maliyet, kâr gibi unsurların ve alım şartlarının belirlenmesi rekabet ihlali olarak değerlendirilmiştir. Ancak Kanun'da bir anlaşmanın ilgili maddeyi ihlal ettiğini söyleyebilmek için rekabetin kısıtlandığının, engellendiğinin, bozulduğunun ya da böyle bir etkiye yol açabileceğinin kanıtlanması gerekmektedir.

Bu incelemede, tütün pazarının 1177 sayılı Kanun nedeniyle uzun süre Tekel'in denetim ve düzenlemesinde olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda Tekel tarafından açıklanan baş fiyat ve bu fiyattan türetilen diğer kalite tütünlerin neviyat fiyatları piyasa tarafından bilindiğinden pazarda neviyat fiyatları üzerinde yoğun bir rekabet yaşanmamıştır. Ancak neviyat fiyatlarında rekabetin yaşanmamış olması tütün alımlarında rekabetin hiçbir surette var olmadığı anlamına gelmemektedir. Teşebbüslerin tütün fiyatlandırma yöntemlerinde dahi farklılıkların olduğu pazarda, farklı alım fiyatlarının görülmesi olasılık dahilindedir. Tütündeki sübjektif unsurların varlığı da ürünün farklı fiyatlandırılma olasılığını artırmaktadır. Kaldı ki, teşebbüslerin farklı ortalama alım fiyatlarına sahip olması anılan durumun bir göstergesidir. Tütün ticaretinin mahsul veya balya üzerinden yapılması yukarıda sayılan unsurlarla birlikte değerlendirildiğinde, tek tip neviyat fiyatlarının piyasadaki rekabeti "bu aşamada" olumsuz yönde etkilemediği sonucuna varılacaktır.

Ayrıca alım yapan teşebbüslerin üreticiye veya üretici firmalara karşı bir araya gelmek ve alım gücü yaratmak suretiyle fiyatı baskı altına almaya çalışıp çalışmadıkları araştırılmıştır. Ancak teşebbüslerin alım gücü uygulayabilmeleri için pazarda birtakım şartların sağlanması gerekmektedir. Bu koşullar, alıcıların piyasadaki alımların büyük kısmını yapıyor olmaları ve toplam alıcı sayısı, alım

pazarında giriş engellerinin bulunması, arz eğrisinin pozitif eğimli olması ve alıcılar arasındaki iletişim olarak sıralanabilmektedir. Sayılan unsurların incelenmesi durumunda, alıcı teşebbüslerin monopson gücü uygulayabilmesi için pazar yapısının uygun olduğu görülmektedir. Diğer yandan yapılan incelemelerde teşebbüslerin beş nevi tütünün fiyatları üzerinde anlaştıkları görülmüştür. Bu çerçevede teşebbüsler sözleşme imzalarken, birinci nevi tütünün fiyatını 3.300.000 TL+enflasyon primi olarak ortaya koymuşlardır. Tekel ise gelecek sene piyasadaki diğer teşebbüsler gibi alım yapacak olup, bu çerçevede üreticilerle sözleşmeler imzalamıştır. Anılan sözleşmeler incelendiğinde, sözleşme hükümlerinin şikayet konusu sözleşmelerle büyük ölçüde benzerlik taşıdığı ve birkaç küçük farkla aynı olduğu görülmüştür. Ancak Tekel sözleşmelerde alım fiyatını 3.000.000 TL+enflasyon primi olarak belirlemiştir. Yıllardır piyasa yapıcılığı görevini üstlenen Tekel'in vermiş olduğu fiyattan özel sektör teşebbüslerin de alım yapması mümkünken bu teşebbüslerin sözleşme yaptıkları fiyatın Tekel'e göre %10 daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bağlamda monopson gücünün ürün fiyatının rekabetçi seviyenin altına düşürülmesi ve baskı altına alınması olduğu göz önünde bulundurulduğunda, şikayet konusu teşebbüslerin pazar yapısı uygun olsa dahi monopson gücü uyguladıkları söylenemeyecektir. Bu çerçevede anılan uygulama, sayılan pazar şartları altında bir rekabet ihlali olarak değerlendirilmemiştir.

4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi rekabeti engelleme bozma veya kısıtlama amacını taşıyan anlaşmaların da ilgili madde kapsamında değerlendirilmesini öngörmüştür. Tütün pazarını düzenlemekle görevli olan Kurul'un tütün ekiminin başlamasıyla birlikte atanmamış olması ve sektörün bu bağlamda bir boşluk içerisinde bulunması eski usulün yerine yeni bir sistemin kuruluyor olmasının getirmiş olduğu belirsizlik ortamını daha da artırmıştır. Bu çerçevede Kanun'un öngördüğü sözleşmeli tarım vasıtasıyla tütün alacak olan teşebbüsler bu konuda bazı çalışmalar yapmışlar ve bir metin hazırlamışlardır. Firmaların bu bağlamda amaçları rekabeti ihlal etmekten çok sektör için oldukça yabancı olan sözleşmeli tarım için uygun bir ortam yaratmak olmuştur. Kaldı ki birçok belirsizlik unsurunun olduğu pazarda her firma tarafından farklı sözleşme hazırlanmasının, üreticinin yıllardır tek tip kontrata alışık olduğu da dikkate alındığında, anılan belirsizlik ortamını daha da artırma olasılığı bulunmaktadır. Ayrıca teşebbüslerin rekabeti kısıtlamak gibi bir amaçlarının olması durumunda fiyat yukarıda açıklandığı gibi Tekel'in alım fiyatından yüksek olmayacak ve sözleşmelerde ekiciler için çok daha ağır şartlar bulunabilecektir.

Belirtilmesi gereken bir başka husus da, yıllardır Tekel'in anılan pazarda hem aktör hem düzenleyici kurum olarak varlığıdır. Ayrıca Kurum tarafından öngörülen düzenlemeler ve denetimlerin yanısıra destekleme alımları ve piyasadaki baş fiyatın devlet tarafından açıklanması, pazarda rekabetin çok sınırlı olarak yaşanması sonucunu doğurmuştur. Bu doğrultuda, 4733 sayılı Kanun'un yayımlanmasını takiben ilgili pazarın hızlı bir şekilde rekabetçi yapıya kavuşmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Kaldı ki, söz konusu geçiş sürecinin mümkün olduğu kadar hızlı ve sancısız bir şekilde yapılması amacıyla kurulan Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu, sözleşmelerin hazırlanma aşamasında herhangi bir düzenleme yapamamıştır. Dolayısıyla regülasyon aşamasına geçmek

üzere olan tütün pazarına yönelik olarak açılacak bir soruşturmanın beklenen faydaları sağlamayacağı anlaşılmıştır.

J- SONUÇ

Yukarıda yer verilen açıklamalar ve değerlendirmeler ışığında;

1) - Ege Bölgesi oriental tip tütün alım pazarında faaliyette bulunan 14 teşebbüsün bir araya gelmek suretiyle sözleşme hazırlamalarının ve fiyatı oluşturan kriterleri tek tip olarak ortaya koymalarının, sözleşmelerde belirtilen neviyat fiyatlarının nihai fiyatı belirlemede sadece kriter görevi gördüğü ve ödemeye esas olan fiyatın firmanın değerlendirme yöntemine, siparişlerinin çeşidine ve eksper görüşüne bağlı olarak teşebbüsler arasında farklılaştığı, yıllardır piyasanın Tekel'in kontrolünde işlemesinin üretici ve alıcılarda yaratmış olduğu alışkanlık karşısında, destekleme alım ve baş fiyatın açıklanması politikalarının sona erdirilmesinin piyasada belirsizlik ortamı yarattığı en önemlisi mevcut durumda alım pazarında bir rekabet ortamının bulunduğu ve bu koşullar altında rekabetin ihlal edilmemiş olduğu,

- Ayrıca teşebbüslerin alım güçlerini ancak fiyatı baskı altına almak suretiyle üretici aleyhine kullanabilecek olmalarına karşın firmaların alım fiyatlarını baskı altına almadıkları, aksine görece yüksek fiyatlar önerdikleri ve bu bağlamda rekabetin kısıtlanmadığı,

- Sözleşmelerde yer alan hükümlerin teşebbüslerin alım güçlerini kötüye kullanmalarından kaynaklanmadığı,

- Piyasada düzenleme yapmakla görevli olan Tütün, Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu'nun tütün pazarının dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda oldukça geç bir tarihte atanması nedeniyle Kurul'un piyasaya ilişkin düzenlemeleri yapamamış olduğu ve yoğun şekilde regülasyon gerektiren bir piyasada, henüz regülasyon süreci başlamadan açılacak bir soruşturmanın bu piyasada rekabetin tesisine yönelik herhangi bir katkısının bu aşamada olamayacağı

kanaatine varılarak, önaraştırma konusu teşebbüsler hakkında soruşturma açılmasına gerek bulunmadığına, şikayetin reddine,

2) Önaraştırmada ulaşılan sonuçlardan Tütün, Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurulu'nun bilgilendirilmesine,

OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.